رویش روان شناسی، سال۱۱، شماره۴، شماره پیاپی ۷۳، تیر ۱۴۰۱
Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal(RRJ),11(4), 2022

چالش‌ها و راهبردهای مادران با فرزندان دبستانی و پیش‌دبستانی در دوران همه‌گیری کرونا

Challenges and strategies of mothers with pre-school and primary school children during the Coronavirus epidemic

فریبا اشرفی نیا
کارشناسی ارشد روان شناسی تربیتی، گروه روان شناسی تربیتی، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
پرنیا پورکمالی
کارشناسی ارشد روان سنجی، گروه روان سنجی، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.
محمد صادق زمانی زارچی (نویسنده مسئول)
دانشجوی دکتری مشاوره، گروه مشاوره، دانشکدهٔ علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

چکیده

همه‌گیری کرونا و قرنطینه خانگی منجر به مسائل متعددی برای خانواده‌ها شده است. در همین راستا، این پژوهش با هدف مطالعه چالش‌ها و راهبردهای مادران با فرزندان دبستانی و پیش‌دبستانی در دوران همه‌گیری کرونا انجام شد. به این منظور انجام این مطالعه پدیدارشناسانه و بر اساس اصل اشباع نظری داده‌ها، با ۲۱ نفر از مادران دارای فرزند پیش‌دبستانی و دبستانی در شهر تهران در سال ۱۴۰۰ مصاحبه شد و سپس، داده‌های حاصل از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با استفاده از روش کلایزی تحلیل شدند. در حوزه‌ی چالش‌ها ۱۵ مضمون فرعی استخراج شد که در ۵ مضمون اصلی"مشکلات رفتاری کودکان"، "دغدغه‌های آموزشی کودکان"، "برهم خوردن نظم زندگی"، "مشکلات فردی مادر" و "دغدغه-های مرتبط با سلامتی" طبقه‌بندی شدند. در حوزه دوم که به راهبردها می‌پرداخت، ۱۰ مضمون فرعی در قالب ۳ مضمون اصلی "ایجاد سرگرمی و تفریح برای کودکان"، "به‌کارگیری راهکارهایی در مواجه با چالش‌های رفتاری و تحصیلی کودک"، "همیاری دیگران با مادر در زمینه فرزندپروری" به دست آمد. نتایج نشان داد کرونا و قرنطینه خانگی، چالش-هایی را پیش روی مادران با فرزند دبستانی و پیش‌دبستانی قرار داده است و مادران در مواجهه با شرایط جدید، راهبردهای مختلفی را در پیش گرفته‌اند. نتایج حاصل از این تحقیق می‌تواند به درک بهتر و عمیق‌تر تجارب مادران کودکان دبستانی و پیش‌دبستانی و همچنین، کاهش پیامدهای منفی کرونا و قرنطینه بر خانواده‌ها از طریق فراهم آوردن حمایت‌های لازم کمک نماید.

واژه‌های کلیدی: *کرونا، پدیدارشناسی، کودکان دبستانی و پیش‌دبستانی، مادران، چالش‌ها، راهبردها.*

Fariba Ashrafinia
M.A in Educational Psychology, Department of Educational Psychology, Faculty of Education and Psychology, University Of Tehran, Tehran, Iran.
Parnia Pourkamali
M. A. in Psychometrics, Department of Psychometrics, Faculty of Education and Psychology, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.
Mohammad Sadegh Zamani Zarchi*
Ph.D Candidate of Counseling, Department of Counseling, Faculty of Education and Psychology, Kharazmi University, Tehran, Iran.
zamani.1370@yahoo.com

Abstract

COVID-19 pandemic and quarantine have led to many problems for families. In this regard, the purpose of this study was to identify the challenges and strategies of mothers with pre-school and primary school children during the coronavirus epidemic. In order to do this phenomenological study and based on the data saturation principle, 21 mothers having pre-school and primary school children in Tehran in 2021 were interviewed and then, the data obtained from semi-structured interviews were analyzed using the Colaizzi method. In terms of challenges, 15 sub-themes were extracted, that were classified into 5 main themes, "children's behavioral problems", "children's educational concerns", disruption of life routines", "mother's individual problems" and "health concerns". In the second domain, which dealt with Strategies, 10 sub-themes were obtained in the form of 3 main themes: "creating fun and entertainment for children", "Applying solutions in confronting with the child's behavioral and educational challenges", "other people cooperation with the mother in upbringing". The results showed that the coronavirus epidemic caused challenges for mothers with pre-school and primary school children, which affected some aspects of their lives. On the other hand, mothers have adopted various strategies in confronting new conditions. The results of this study may help to better understand the experiences of mothers of preschool and primary school children and also to reduce the negative consequences of the COVID-19 pandemic and quarantine on families by providing the necessary support.

Keywords: *Coronavirus, Phenomenology, Pre-school and Primary School children, Mothers, Challenges, Strategies.*

نوع مقاله : پژوهشی **دریافت : بهمن ۱۴۰۰** **پذیرش: اسفند ۱۴۰۰** **ویرایش نهایی: تیر ۱۴۰۱**

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.4.14.7]

مقدمه

با وجود پیشرفت روزافزون علم و تکنولوژی در جهان، همواره برهه‌هایی از تاریخ وجود داشته‌اند که در آن بروز و شیوع یک بیماری جدید، تمام جوامع را در جهان تحت تأثیر قرار داده و به‌تبع آن شرایط زندگی افراد را دستخوش تغییر کرده است. جدیدترین نمونه این امر نیز به همه‌گیری ویروس کرونا مربوط می‌شود که در ژانویه ۲۰۲۰ توسط مرکز بهداشت جهانی[1] رسماً به عنوان یک نگرانی جهانی برای سلامت عمومی مطرح شد. شیوع جهانی کووید-۱۹ منجر به تغییرات اجتماعی و سیاسی گسترده در بسیاری از کشورهای جهان شده است. سبک زندگی نیز در این دوران به طور قابل‌توجهی تغییر کرد و بر روابط خانوادگی تأثیر گذاشت؛ به گونه‌ای که در مواردی قرنطینه خانگی، تعطیلی مدارس، دورکاری والدین و حضور آنان در خانه و مراقبت از کودکان در ۲۴ ساعت شبانه‌روز را به همراه داشته است (میهو و دونون[2]، ۲۰۲۰).

در این دوره، بزرگ‌ترین ضربه‌ای که به کودکان و همچنین والدین آن‌ها وارد شد، مربوط به تعطیلی مدارس به منظور کنترل شیوع ویروس بود؛ چراکه مدارس برای کودکان تنها یک مکان آموزشی نیست، بلکه محیطی است که در آن به واسطه ارتباط کودکان با افراد بزرگ‌تر و کوچک‌تر از خود و همچنین عادات غذایی و ورزشی‌ای که در مدارس وجود دارد، به سلامت جسم و همچنین به سلامت روان کودکان کمک می‌شود (سیلوا[3]، ۱۹۹۴ به نقل از گاش[4] و همکاران، ۲۰۲۰). به همین دلیل با تعطیلی مدارس بسیاری از پژوهشگران به مطالعه اثرات بسته شدن مدارس و همچنین معایب و مضرات آموزش‌های آنلاین پرداختند. لی[5] (۲۰۲۰) در پژوهش خود به طور خاص به تأثیرات تعطیلی مدارس به روی گروه‌های خاصی از کودکان می‌پردازد. وی بیان می‌کند که تعطیلی مدارس باعث می‌شود تا کودکان و نوجوانان دارای مشکلات سلامت روان، لنگرگاه خود را از دست بدهند و علائمشان دوباره عود کند. همچنین کودکان اوتیستیک از بسیاری از آموزش‌ها و حمایت‌ها که در مدارس مخصوص افراد با نیازهای ویژه دریافت می‌کردند، محروم شده‌اند. لنکر و پارولین [6] (۲۰۲۰) نیز به عواقب اجتماعی و روانی تعطیلی مدارس به طور خاص بر روی کودکانی که وضعیت اقتصادی مناسبی ندارند می‌پردازند. آنان معتقدند که تعطیلی مدارس باعث می‌شود شکاف آموزشی بین دانش‌آموزان قشر بالا و پایین به دلیل دسترسی بیشتر و بهتر دانش‌آموزان مرفه به امکانات آموزشی، نظیر معلم‌های خصوصی، تبلت و اینترنت و بسته‌های آموزشی ویژه، بیشتر شود و این شکاف ایجاد شده بین دانش‌آموزان پس از از بین رفتن بیماری و بازگشت آنان به مدرسه می‌تواند عواقب اجتماعی و روانی مخربی داشته باشد.

علاوه بر تأثیرات کرونا و قرنطینه خانگی بر کودکان، در این دوره، مسئولیت بخشی از امور آموزشی مدارس و تکالیف خانگی فرزندان به والدین واگذار شد (کلوور[7]، ۲۰۲۰). در توضیح این مطلب باید گفت در حالی که والدین شاغل به دورکاری از خانه ادامه می‌دهند، اکنون علاوه بر مراقبت از فرزندان خود، با مسئولیت‌های روزانه، رشدی و تحصیلی آنان نیز مواجه هستند. در چنین شرایطی، مادران به احتمال زیاد بیش از پدران این مسئولیت‌های اضافی را بر عهده خواهند گرفت و مهارت‌های والدینی، نگرش‌های والدینی و روابط والد- فرزندی در این افراد تحت‌الشعاع قرار خواهد گرفت (آلون[8] و همکاران، ۲۰۲۰؛ دی جورجیو[9] و همکاران، ۲۰۲۰؛ ارگیلس[10] و همکاران، ۲۰۲۰؛ وینر[11] و همکاران، ۲۰۲۰؛ وانگ[12] و همکاران، ۲۰۲۰).

در این دوره، از آنجایی که کودکان به طور مجازی در کلاس‌های درس حضور دارند، برخی از مادران نقش آموزشی و معلمی را عهده‌دار هستند. علاوه بر این، اگرچه برخی از آنها در خانه فرایند دورکاری را عملی می‌کنند، اما عده‌ای کماکان به شکل حضوری به محل کار رفت‌وآمد دارند و در معرض ابتلا به ویروس کرونا قرار می‌گیرند و همزمان با چالش‌ها و تعارضات کار و خانواده مواجه هستند. عده‌ای دیگر

1 World Health Organization
2 Miho and Thévenon
3 Sylva
4 Ghosh
5 Lee
6 Lancker & Parolin
7 Cluver
8 Alon
9 Di Giorgio
10 Orgilés
11 Viner
12 Wang

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.4.14.7]

به عنوان مراقب کودکان در سنین پایین‌تر نقش ایفا می‌کنند و سعی در به حداقل رساندن خطر قرار گرفتن این افراد در معرض ویروس را دارند. در چنین شرایطی، این مادران باید قوانین جدیدی را در مواردی نظیر انجام تکالیف مدرسه و فاصله‌گذاری اجتماعی وضع نمایند. بنابراین، نقش‌ها و مسئولیت‌های مادران به عنوان مراقبین اصلی افزایش یافته و دشواری‌هایی را پیش روی آنها قرار می‌دهد (ویور و سوانک[1]، ۲۰۲۱). مجموعه این عوامل،مادران را با چالش‌هایی روبرو و آنان را ملزم به اصلاحات و اتخاذ راهبردهایی می‌کند تا از این طریق کارکرد سالم خانواده حفظ گردد. (هریست[2]، ۲۰۱۹).

اگرچه محققان در ابعاد مختلف به بررسی تأثیرات همه‌گیری بر خانواده‌ها، و به طور ویژه والدین و فرزندان پرداخته‌اند (کریگ و چرچیل[3]، ۲۰۲۰؛ چوپرا[4] و همکاران، ۲۰۲۰؛ ابراهیمی، ۱۳۹۹؛ اسکندری، ۱۳۹۹)، اما نیاز به بررسی تجربیات مادران و چالش‌های پیش روی آنها به عنوان مراقبین اصلی کودکان در دوران همه‌گیری کرونا وجود دارد. یکی از بهترین روش‌ها برای آشنایی و شناخت همه‌جانبه چالش‌هایی که یک پدیده جدید در زندگی افراد ایجاد می‌کند، تعمق پدیدارشناسانه در درک و تجربه کسانی است که زندگی آن‌ها به نوعی با وقوع این پدیده دستخوش تغییر شده است. در همین راستا، با توجه به اهمیت غیرقابل انکار سال‌های ابتدایی مدرسه در شکل‌گیری آینده تحصیلی دانش‌آموزان و رشد اجتماعی آنان و همچنین، به دلیل فشار روان‌شناختی و جسمانی وارده از سوی این مسئله به مادران آنها، گوش سپردن به تجارب و چالش‌های این مادران که عمده بار تربیت فرزندان و رسیدگی به وضعیت آموزشی آنان به عهده ایشان است، بیش‌ازپیش ضرورت می‌یابد. بنابراین پژوهش حاضر در تلاش است تا با استفاده از روش پدیدار شناختی به این سؤال پاسخ دهد که چالش‌های مادران در ارتباط با فرزندان دبستانی و پیش‌دبستانی خود در دوران شیوع ویروس کرونا چیست و این افراد در مواجهه با این چالش‌ها چه راهبردهایی را در پیش گرفته‌اند؟

روش

پژوهش حاضر یک مطالعه پدیدارشناسی[5] بود که در دسته پژوهش‌های کیفی قرار می‌گیرد. جامعه مورد پژوهش عبارت بود از کلیه مادران تهرانی که در زمان اجرای پژوهش و تحت تأثیر شرایط کرونایی دارای فرزند دبستانی و پیش‌دبستانی بوده‌اند. شرکت‌کنندگان در پژوهش به شکل هدفمند و در دسترس انتخاب شدند که پس از ۲۱ مورد مصاحبه، داده‌ها به اشباع رسیدند. این فرایند در طی ماه‌های تیر الی شهریور سال ۱۴۰۰ در شهر تهران انجام گرفت. ملاک‌های خروج شامل مصاحبه‌های نیمه‌تمام، مصاحبه‌هایی حاوی عبارات و جملات نامفهوم و عدم موافقت شرکت‌کنندگان با ضبط مصاحبه‌ها بود. ملاک‌های ورود به تحقیق عبارت بودند از: مادران دارای فرزند(ان) دبستانی و پیش‌دبستانی، عدم فوت یا طلاق والدین کودک، عدم اختلال روانی والدین کودک بر اساس فرم خود گزارش دهی شرکت‌کنندگان.

ابزار سنجش

با توجه به هدف پژوهش که شناسایی چالش‌های مادران با فرزندان دبستانی و پیش‌دبستانی و همچنین راهبردهای آنان در دوران شیوع بیماری کرونا بود، مصاحبه نیمه ساختاریافته[6] در قالب ۲ سؤال اصلی باز پاسخ[7] طراحی شد و سپس با توجه به پاسخ‌های مادران، سؤالات عمیق‌تر مانند "منظورتان از این مورد چیست؟" یا "چرا؟" مطرح می‌شدند و در صورت کلی‌گویی از آنان خواسته می‌شد تا با ارائه مصداق‌هایی توضیحات خود را شفاف کنند. در طول مصاحبه که به طور میانگین برای هر فرد حدود ۴۰ دقیقه به طول انجامید، شرکت‌کنندگان در بیان نظرات خود آزاد بودند و تلاش شد تا از ارائه هرگونه جهت‌گیری به آنان خودداری شود و سپس مطالب آنان بدون هرگونه سوگیری یا دخل و تصرف به صورت متن آماده شد و به شرکت‌کنندگان این اجازه داده شد تا در صورت تمایل متن مربوط به خود را بازبینی کرده و اگر لازم می‌دانند نکاتی را حذف، اصلاح یا به آن اضافه کنند.

1 Weaver and Swank
2 Harrist
3 Craig & Churchill
4 Chopra
5 Phenomenology
6 semi-structured interview
7 open ended question

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.4.14.7]

روش تحلیل داده‌ها

به منظور تجزیه‌وتحلیل پاسخ‌ها از روش کلایزی (۱۹۷۸) استفاده شد. به منظور اعتبارسنجی[1] یافته‌ها، نظر شرکت‌کنندگان راجع به مضامین اصلی و فرعی مورد بررسی قرار گرفت. همچنین، در تمام مراحل از راهنمایی‌های فردی صاحب‌نظر در حوزه پژوهش‌های کیفی استفاده شد و مراحل اجرای پژوهش تحت نظارت ایشان انجام شد. به جهت رعایت اصول اخلاقی در ابتدای مصاحبه هدف پژوهش برای شرکت‌کنندگان توضیح داده شده و همچنین این اطمینان به آنان داده شد که اطلاعات شخصی آنان نزد پژوهشگر محفوظ است و هرزمان که تمایل داشته باشند می‌توانند از پژوهش کناره‌گیری کنند.

یافته ها

همان‌طور که در جدول شماره ۱ مشاهده می‌شود،دامنه سنی مادران شرکت‌کننده در این تحقیق از ۲۶ تا ۴۹ سال است و میانگین سنی ایشان ۳۵ سال می‌باشد. حداقل تحصیلات مادران دیپلم و حداکثر کارشناسی ارشد می‌باشد. همچنین، حدود نیمی از مادران شاغل و نیمی خانه‌دار هستند.

جدول ۱. مشخصات جمعیت شناختی افراد شرکت‌کننده در پژوهش

ردیف	سن مادر	تحصیلات	شغل	تعداد	جنسیت	سن فرزند
۱	۲۶	دیپلم	خانه‌دار	۱	دختر	۶
۲	۳۹	کارشناسی ارشد	معلم	۱	پسر	۸
۳	۲۶	دیپلم	فروش آنلاین	۱	دختر	۶
۴	۲۸	فوق‌دیپلم	کارمند	۱	پسر	۸
۵	۳۴	دیپلم	کسب‌وکار خانگی	۳	۲ پسر ۱ دختر	۱۲-۹-۳
۶	۳۴	کارشناسی	کسب‌وکار اینترنتی	۱	پسر	۶
۷	۴۰	دیپلم	خانه‌دار	۲	دختر	۱۱-۶
۸	۳۵	دیپلم	خانه‌دار	۲	پسر	۱۶-۷
۹	۳۶	دیپلم	خانه‌دار	۲	۱ پسر و ۱ دختر	۹-۶
۱۰	۴۴	کارشناسی	کارمند	۲	پسر	۹-۴
۱۱	۲۶	دیپلم	خانه‌دار	۱	پسر	۷
۱۲	۳۰	کارشناسی	نویسنده	۲	۱ پسر و ۱ دختر	۱/۶-۵
۱۳	۳۴	دیپلم	خانه‌دار	۲	۱ دختر و ۱ پسر	۱۰-۴
۱۴	۳۱	کارشناسی	خانه‌دار	۲	۱ پسر و ۱ دختر	۳/۶-۵
۱۵	۴۹	دیپلم	خانه‌دار	۲	۱ دختر و ۱ پسر	۲۰-۱۰
۱۶	۳۸	کارشناسی ارشد	متخصص تغذیه	۱	پسر	۶
۱۷	۴۰	کاردانی	خانه‌دار	۲	دختر	۷-۲
۱۸	۴۰	دیپلم	عکاس	۱	پسر	۷
۱۹	۳۴	کارشناسی	خانه‌دار	۲	دختر	۶-۴/۵
۲۰	۳۴	کارشناسی	خانه‌دار	۱	پسر	۱۰
۲۱	۳۷	کارشناسی ارشد	کار در منزل	۲	۱ پسر و ۱ دختر	۷-۲

پس از به اشباع رسیدن داده‌ها و تحلیل و کدگذاری آن‌ها در پاسخ به سؤال اول از مادران با کودکان دبستانی با این عنوان که در دوران کرونا چه چالش‌هایی را تجربه کردند، ۵ مضمون اصلی و ۱۵ مضمون فرعی به دست آمد. این یافته‌ها در جدول ۲ نمایش داده شده‌اند.

1 validation

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.4.14.7]

جدول ۲. چالش‌های مادران با فرزندان دبستانی در دوران همه‌گیری کرونا

مضمون اصلی	مضمون فرعی
مشکلات رفتاری کودکان	لجبازی
	پرخاشگری
	بی‌حوصلگی
	درگیری و تنش بین هم‌شیرها
دغدغه‌های آموزشی کودکان	تحمیل بار آموزش بر دوش والدین
	نگرانی از کیفیت پایین آموزش مجازی
	کاهش انگیزه یادگیری در کودکان
برهم خوردن نظم زندگی	برهم خوردن چرخه خواب و بیداری
	اختلال در برنامه‌های تفریحی
	اختلال در رسیدگی به امور خانه
	کاهش تعاملات
مشکلات فردی مادر	نداشتن فرصت کافی برای امور شخصی
	افسردگی و خستگی
دغدغه‌های مرتبط با سلامتی	اضطراب ابتلا به کرونا
	استفاده بیش‌ازحد از لوازم الکترونیکی

مضمون اصلی شماره یک- مشکلات رفتاری در کودکان: مصاحبه با مادران و تحلیل پاسخ‌های آنان نشان داد که بزرگ‌ترین چالشی که مادران در دوران همه‌گیری کرونا با آن مواجه بوده‌اند، مربوط به تغییرات رفتاری است که در فرزندان خردسال آنان ایجادشده است. این تغییرات عمدتاً به شکل‌های زیر در کودکان بروز پیدا کرده بود:

۱-۱ لجبازی: لجبازی از جمله رفتارهای ناسازگارانه‌ای است که در سنین خاصی در کودکان طبیعی است (برک، ۱۳۹۳) اما بروز آن در کودکان ۶ تا ۱۱ ساله و شدت یافتن این رفتارها و پافشاری کودکان در تثبیت گفتار یا رفتار خود از جمله چالش‌هایی بود که مادران در دوران کرونا با فرزندان دبستانی خود داشتند. که در قالب جمله "لجبازتر شده قبلاً حرف‌گوش‌کن تر بود" در بیان اکثر مادران قابل شناسایی بود.

۱-۲ پرخاشگری: دومین تغییر رفتاری که مادران از کودکان خود گزارش دادند پرخاشگری بیشتر آنان نسبت به قبل بود که این پرخاشگری به شکل‌های مختلف کلامی یا رفتاری ابراز می‌شد. به عنوان مثال یکی از مادران در ارتباط با دخترش می‌گوید: "اگر نقاشیش بد بشه زود عصبانی میشه و میگه من نمی‌تونم و فکر می‌کنه از عهده‌اش برنمیاد و به صورت داد زدن و با حرکات عصبی می‌خواد خودشو تخلیه کنه."

بی‌حوصلگی: بهانه‌گیری، بی انرژی بودن و غر زدن همگی رفتارهایی بودند که تحت عنوان بی‌حوصلگی دسته‌بندی شدند که به بهترین شکل در عبارت "حوصله‌ام سر رفته" از زبان کودکان نمایان شد.

۱-۴ درگیری و تنش بین همشیرها: چالش مضاعفی که مادران چند فرزندی با آن مواجه بودند اصطکاک‌هایی بود که به‌واسطه گذران وقت بیشتر همشیرها با یکدیگر در خانه، بین آن‌ها ایجاد می‌شد و این موضوع فارغ از تفاوت سنی بین خواهرها-برادرها بود. در این رابطه یکی از شرکت‌کنندگان می‌گوید: "چون مدت‌زمان زیادی تو خونه با هم هستن سر یه اسباب‌بازی که تا حالا نگاه هم بهش نمی‌کردن همش دارن دعوا می‌کنن که کدومشون باهاش بازی کنه و منم میگم اگه ادامه بدین اون وسیله برا مدتی از وسایلاتون حذف می‌شه."

مضمون اصلی شماره دو- دغدغه‌های آموزشی کودکان: یکی از لطمه‌های بزرگ انتشار ویروس کرونا، تعطیلی مدارس بود. به ویژه برای کودکان دبستانی که نه تنها پایه علمی آنان در این دوران تشکیل می‌شود، بلکه بخش مهمی از فرآیند اجتماعی شدن آنان در مدرسه و در تعامل با سایر هم‌کلاس‌هایشان شکل می‌گیرد (کریمی، ۱۳۹۸). موارد زیر پرتکرارترین دغدغه‌هایی بودند که مادران با فرزندان دبستانی در این دوران به آن‌ها اشاره کردند.

۱-۲ تحمیل بار آموزش بر دوش والدین: با تعطیلی کلاس‌های درس حضوری مسئولیت بزرگی بر دوش والدین قرار گرفت. از یک طرف نظارت بر حضور فرزندانشان در کلاس‌های آنلاین و فضای مجازی و از طرف دیگر همکاری با آنان برای انجام تکالیف عملی و ارسال

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.4.14.7]

آن باعث شد تا والدین به‌ویژه مادران زحمت مضاعفی را متحمل شوند. مادری می‌گوید: "کیفیت کلاس‌های آنلاین از کلاسای حضوری پایین‌تر بود و این بارش بر دوش خانواده‌ها بود، با اینکه کادر مدرسه و معلم‌ها هم تحت‌فشار بودن ولی خانواده‌ها فشار بیشتری روشون بود."

از طرفی بسیاری از مادران در این دوران تلاش می‌کردند تا با استفاده از روش‌های مختلف مانند دیدن فیلم‌های آموزشی این کمبودها را جبران کنند که این موضوع نیز وقت و انرژی زیادی از آنان می‌گرفت. یکی دیگر از مادران می‌گوید: "از لحاظ تحصیل اون تمرکزی که معلم توی کلاس روی بچه داره وقتی توی خونه نیست بر دوش والدینه. در مورد تکالیف کودک خودم باهاش در ارتباط بودم یک جاهایی می‌گفت خسته شدم متوجه نمی‌شم، من سعی می‌کردم خودم بشینم باهاش فیلمای آموزشی ببینم که حوصله‌اش بکشه ببینه یا اینکه یک سری درس‌ها را باباش باهاش کار کرد مثل یک معلم خصوصی."

۲-۲ نگرانی از کیفیت پایین آموزش مجازی: از آنجائی که تعطیلی مدارس به صورت ناگهانی صورت گرفت و مدارس را مجبور کرد تا بدون داشتن زیرساخت‌های لازم اقدام به برگزاری کلاس‌های آنلاین کنند، این آموزش‌ها از کیفیت لازم برخوردار نبودند. از طرفی بسیاری از معلمین آشنایی و آمادگی کافی برای برگزاری کلاس‌ها در فضای اینترنتی نداشتند و همین امر موجب ناهماهنگی‌ها و بی‌نظمی‌هایی در تدریس و برگزاری کلاس‌ها شد. مسائل مربوط به سرعت اینترنتی و قطعی‌های آن نیز به این مشکلات می‌افزاید. یکی از شرکت‌کنندگان نگرانی خود را از این موضوع این‌گونه بیان می‌کند: "با اینکه من غیرحضوری ثبت نامش کردم و خودم هم بهش آموزشا رو می‌دادم ولی باز هم اونجوری که باید بشه اصلاً نشد و یک چیز طبیعی هست. بچه‌ای که تصوری از کلاس درس و معلم و این چیزا نداره هیچ‌وقت اون اتفاقا براش نمی‌افته. من بیشتر ترسم اینه که نکنه موقع مدرسه رفتن زده بشن و اون شوق رو نداشته باشن."

۲-۳ کاهش انگیزه یادگیری در کودکان: مجازی شدن یادگیری و آموزش از راه دور باعث شد تا معلمین نتوانند نظارت کافی به روی دانش‌آموزان داشته باشند و همین امر به کاهش انگیزه یادگیری در کودکان انجامید. مادران در مصاحبه‌های خود با جملاتی این‌چنینی از این دغدغه سخن می‌گفتند: "مجازی شدن کلاسا شوق بچه رو خیلی کم کرد چون کلاسای آنلاین را اصلاً جدی نمی‌گرفت با این پیش‌فرض که حالا مدارس باز میشن."

مضمون اصلی شماره سه- برهم خوردن نظم زندگی: تعطیلی مدارس و دورکاری مشاغل دو پدیده مهمی بودند که باعث شدند بسیاری از خانواده‌ها روند عادی زندگی خود را از دست بدهند و تغییراتی را در سبک زندگی‌شان ایجاد کنند. مهم‌ترین این تغییرات در قالب موارد زیر بیان شد:

۳-۱ برهم خوردن چرخه خواب و بیداری: از آنجائی که احتیاج نبود تا بچه‌ها برای رفتن به مدرسه صبح زود از خواب بیدار شوند، ساعت خواب شبانه آنان رفته‌رفته از نظم همیشگی خارج شد. تخلیه نشدن انرژی کودکان به دلیل نداشتن فعالیت فیزیکی کافی یکی دیگر از مواردی بود که به این اختلال دامن می‌زد. نمونه‌ای از اظهارات مادران در این زمینه به این صورت بود:

"ساعت خوابش به شدت تغییر کرده با اینکه ما خیلی تلاش داشتیم که نظمشو داشته باشه. چون خودمونم قبلاً ۶:۳۰ صبح بیدار می‌شدیم و الان مجبور نیستیم اون ساعت بیدار شیم خب شب دیرتر می‌خوابیم و بچه هم شب دیرتر می‌خوابه. الان توی روز می‌خوابه و نصف شب بیداره و خوابش کیفیت قبل را نداره."

۳-۲ اختلال در برنامه‌های تفریحی: بخشی از برنامه‌های تفریحی که به واسطه کرونا در آن‌ها اختلال ایجاد شد مربوط به سفر و فعالیت‌های تفریحی خانوادگی بیرون از خانه بود. مادری می‌گوید: "چون قبل از کرونا همسرم خیلی بچه‌ها را پارک ارم می‌برد، دخترم همش اصرار می‌کنه که باید بریم ولی خب با این شرایط نمی‌شه."

بخش دیگر مربوط به تعطیلی کلاس‌های ورزشی و هنری فوق‌برنامه بود که چالش بزرگی برای مادران ایجاد کرده است. یکی از شرکت‌کنندگان می‌گوید: "پسر من یک بچه خیلی پر جنب و جوشه، تقریباً یک ماه قبل از شروع کرونا من با یک مربی ورزش هماهنگ کرده بودم که بره باشگاه و انرژیش تخلیه بشه ولی به خاطر این شرایط اصلاً نشد که بره. شاید اگر می‌رفت استعدادش کشف می‌شد و به سمت یک رشته ورزشی سوق پیدا می‌کرد."

۳-۳ اخلال در رسیدگی به امور خانه: مادران از این نظر که با حضور دائمی همسر و فرزندانشان در خانه در این دوران بار وظایف خانه‌داری‌شان سنگین‌تر شده، فشار زیادی را متحمل می‌شوند و این افزایش بار با رسیدگی به امور تحصیلی فرزندان تداخل ایجاد کرده و منجر به بی‌نظمی در رسیدگی به امور خانه می‌شود. یکی از مادران می‌گوید: "موقعی که بچه بزرگم کاردستی و آزمایش داشت بچه

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.4.14.7]

کوچیکم بهونه گیری می‌کرد که کنارش باشم و فرصت برای کارای خونه کم بود و بیشتر شب‌ها کارها را انجام می‌دادم مخصوصاً اوایل خیلی سخت بود. "

مادر دیگری می‌گوید: "به کارای خونه نصفه می‌رسم چون بچه همش ازم می‌خواد که بشینم باهاش بازی کنم."

۳-۴ کاهش تعاملات: کاهش تعاملات چه در بین خانواده‌ها و چه در رابطه با دوستان مشکلات بسیاری را برای خانواده‌ها به‌خصوص آن‌هایی که عادت به رفت‌وآمدهای خانوادگی داشتند، به وجود آورد. یکی از شرکت‌کنندگان در این رابطه می‌گوید: "تو این مدت ارتباطش با اقواممون و دوستای خانوادگیمون که بچه‌هامون باهم بازی می‌کردن، خیلی کم شد و دیربه‌دیر همدیگه را می‌دیدند. حتی یک مدت با تماس تصویری با دوستاش صحبت می‌کرد ولی خب خیلی کوتاه بود و خودشونم خسته شدن و فراموش کردن."

مضمون اصلی شماره چهار- مشکلات فردی مادر: در کنار چالش‌هایی که مادران با فرزندان خود داشتند، تغییراتی که به واسطه کرونا در سبک زندگی فردی آنان ایجاد شده منجر به دغدغه‌های زیر شده است:

۱-۴ نداشتن فرصت کافی برای امور شخصی: رسیدگی به امور تحصیلی فرزندان و افزایش مسئولیت آن‌ها منجر شده است تا مادران فرصت کافی برای رسیدگی به امور شخصی و گذران وقت به شکل مطلوب خود را نداشته باشند. آنان عبارات زیر را در این مورد بیان داشتند:

"وقتی کلاسا آنلاین بود، دیگه مثل مدرسه حضوری نبود که من بتونم یک تایمی داشته باشم که دو ساعت از خونه برم بیرون یا به کارای دیگه برسم."

۲-۴ افسردگی و خستگی: تمام مشکلاتی که مادران در این دوران با فرزندان خود داشتند منجر به حس خستگی و فرسودگی در آنان شده بود. نمونه‌ای از آن به این شکل بود:

"یک زمانایی حس می‌کردم چقدر کار هست چرا تمومی نداره چرا رابطه با بچه‌ها بهبود پیدا نمی‌کنه. احساس خستگی و نیاز به استراحت بیشتر و تغییر مکان و آب‌وهوا و زود عصبی شدن همه‌ی اینها باعث شد حس کنم احساس خوشایندی ندارم از موقعیتی که دارم یا نقش مادری‌ای که دارم."

مضمون اصلی شماره پنج- دغدغه‌های مرتبط با سلامتی: مادران همواره نگران سلامت کودکانشان هستند و در این مورد نیز نبود اطلاعات دقیق در مورد بیماری و شرایط انتقال و مبهم بودن شرایط باعث نگرانی بیشتر والدین شده است.

۱-۵ اضطراب ابتلا به کرونا: این اضطراب به دو صورت در صحبت‌های مادران نمود پیدا می‌کرد یکی اضطراب و رفتارهای وسواس گونه مادران از ابتلای فرزندانشان به کرونا مانند: "در مورد بیماری گرفتن بچه خیلی نگران بودم مثلاً وقتی بیرون می‌رفتیم و یک چیزی از دستش میفتاد، حرص می‌خوردم و خود بچه هم اذیت می‌شد."

دیگری به شکل اضطرابی که به فرزندان منتقل شده بود و کودکان نیز از این موضوع نگران بودند. مانند: "مداوم از من در مورد کرونا سؤال می‌کرد. کی مریضی میره؟ تا کی باید ماسک بزنیم؟ و حتی به من تذکر می‌داد که ماسک بزن."

۲-۵ استفاده بیش‌ازحد از لوازم الکترونیکی: شرایط قرنطینه و بیرون نرفتن از خانه و کاهش تعاملات با اقوام و دوستان از یک طرف و برگزاری کلاس‌ها به شکل آنلاین از طرف دیگر باعث شدند تا بچه‌ها زمان بیشتری را صرف استفاده از لوازم الکترونیکی همچون لپ‌تاپ، تبلت، گوشی و کنسول‌های بازی یا دیدن برنامه‌های تلویزیونی کنند. به عنوان مثال یکی از مادران می‌گوید: "وابستگی بچه‌ها به اینترنت زیادتر شده. از اونجائیکه برنامه‌های درسی هم بیشتر توی گوشی‌ها بود، دیگه نمی‌شد گوشی را از بچه‌ها گرفت. قبلاً می‌شد برای استفاده از گوشی و تلویزیون محدودیت گذاشت اما الان نه."

در فازم دوم تحقیق، راجع به راهبردهای مادران در مواجهه با این چالش‌ها نیز سؤال شد. با این سؤال که راهبرد مورداستفاده شما در مواجهه با این موضوع چه بود؟

از تحلیل پاسخ‌های آنان ۳ مضمون اصلی و ۱۰ مضمون فرعی استخراج شد که در جدول ۳ نمایش داده شده است:

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.4.14.7]

جدول ۳. راهبردهای مادران با فرزندان دبستانی در مواجه با چالش‌های آنان دوران همه‌گیری کرونا

مضمون اصلی	مضمون فرعی
ایجاد سرگرمی و تفریح برای کودکان	افزایش مدت‌زمان بازی با کودک و ابداع بازی‌های جدید
	خرید اشیای موردعلاقه کودک
	شرکت دادن کودک در امور خانه‌داری
	حضور ایمن در فضای باز
به‌کارگیری راهکارهایی در مواجه با چالش‌های رفتاری و تحصیلی کودک	بالا بردن قدرت پذیرش و تحمل
	بالا بردن دانش در حوزه فرزند پروری
	به‌کارگیری سیستم پاداش و تنبیه
	مشارکت بیشتر در امور تحصیلی کودکان
همیاری دیگران با مادر در زمینه فرزند پروری	مشارکت دادن پدر
	کمک گرفتن از والدین

مضمون اصلی شماره یک- ایجاد سرگرمی و تفریح برای کودکان: اولین راهبردی که مادران دارای کودکان پیش‌دبستانی و دبستانی در واکنش به مشکلات رفتاری کودکان در پیش گرفتند، ایجاد سرگرمی و تفریح برای کودکان بود که عمدتاً به اشکال زیر انجام پذیرفته بود:

۱-۱ افزایش مدت‌زمان بازی با کودک و ابداع بازی‌های جدید: بسیاری از مادران خصوصاً در مواجهه با بی‌حوصلگی و پرخاشگری و لجبازی کودک به افزایش میزان زمان انجام بازی‌های معمول قبل از کرونا و ابداع و طراحی بازی‌های جدید پرداختند. مثلاً مادری می‌گوید: در این دوران، من و باباش شروع کردیم به عروسک‌گردانی و بچه خیلی علاقه نشون می‌داد و سرگرم می‌شد.

۱-۲ خرید اشیا موردعلاقه کودک: در این دوران مادران برای کاهش بهانه‌گیری کودکان و بهبود روحیه آنان، به خرید وسیله موردعلاقه آنان اقدام کردند، جمله " هزینه زیادی کردیم و یک اسکیت بورد برای او تهیه کردیم که بعدازظهرها در پارکینگ با آن بازی می‌کند" یک نمونه از این اظهارات بود.

۱-۳ شرکت دادن کودک در امور خانه‌داری: بعضی از مادران برای رسیدگی به کارهای روزمره منزل و درعین‌حال، سرگرم کردن کودک، از شیوه مشارکتی برای انجام کارها استفاده می‌کردند، جمله " می‌گذارم دو تیکه ظرف بشوره پای ظرفشویی" مصداق بارز این راهبرد بود.

۱-۴ حضور ایمن در فضای باز: تعداد قابل‌توجهی از مادران نسبت به شرایط قرنطینه نگران بودند زیرا که معتقدند بازی و تفریح کودکان در فضای باز تأثیر مستقیمی بر شادابی و کسب شایستگی‌های اجتماعی آنها دارد. در نتیجه سعی در ایجاد رفت‌وآمدهای ایمن به پارک و خیابان و ... داشتند. مثلاً مادری می‌گوید: با بچه‌ها می‌رویم پارک اما برخلاف گذشته، به‌جای استفاده از تاپ و سرسره توجهشونو به سمت گیاهان و حیوانات می‌برم و روی عناصر طبیعت تأکید بیشتری می‌کنم.

مضمون اصلی شماره دو- به‌کارگیری راهکارهایی در مواجهه با چالش‌های تحصیلی و رفتاری کودکان- بسیاری از مادران در مواجهه با چالش‌های تحصیلی و رفتاری فرزندان، به انجام یکسری اقدامات پرداختند، که عمدتاً در قالب راهکارهای زیر قابل بررسی بود:

۲-۱ افزایش حس پذیرش و صبر و تحمل: مادران نسبت به قبل و با درک شرایط دشواری که کودکان در زندگی روزمره خود داشتند، بیش از حد معمول به افزایش پذیرش و صبر و حوصله خود در قبال رفتارهای منفی کودکان پرداختند، مثلاً مادری گزارش داد: سعی کردم موقع بهانه گیریاش بیشتر باهاش راه بیام و درکش کنم چون اونها هم واقعاً دارن از این وضعیت عذاب می‌کشن.

۲-۲ افزایش دانش در حوزه فرزند پروری: با توجه به تغییرات رفتاری کودکان در این برهه زمانی همچون افزایش میزان لجبازی و پرخاشگری، مادران به افزایش دانش خود در حیطه فرزند پروری ترغیب شدند؛ به همین دلیل تعداد قابل‌توجهی از مادران به مطالعه

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.4.14.7]

مطالب روانشناسی و کمک از مشاور در زمینه‌های مدنظر پرداختند، به عنوان نمونه، یکی از مادران بیان می‌کند: در این دوران، خیلی چیزا تو اینستاگرام و پیج‌های آموزشی دیدم که فهمیدم در این چند سالی که فرزند دار شدم چقدر اشتباه کردم مخصوصاً سر غذا خوردنش که رفتارام و حساسیتام باعث شده بود بدغذا تر بشه و الان فهمیدم چه جوری باید به غذا خوردن علاقه‌مندش کنم.

۲-۳ ارائه پاداش به کودک و برقراری جریمه و محدودیت- یکی از واکنش‌هایی که مادران در مقابل افزایش همکاری کودکان مثلاً در زمینه انجام تکالیف درسی داشتند؛ ارائه پاداش بود، همچنین تعدادی از آنها در قبال تغییرات رفتاری منفی و معنادار همچون افزایش تعداد دفعات و مدت‌زمان درگیری و کشمکش با همشیرها از اجرای محدودیت‌هایی برای کودکان صحبت کردند، که در دو عبارت ذیل، اجرای تکنیک پاداش و ارائه جریمه را به بهترین شکل مشاهده می‌کنیم:

" اگه امروز پای درسات بشینی، بعدازظهر با دوچرخه میریم خونه مامان جون"

" وقتی دو تا خواهر بیش‌ازاندازه با هم درگیر می‌شدن از چیزای موردعلاقه مثل تلویزیون و کارتون محروم می‌شدن"

۲-۴ مشارکت بیشتر در امر تحصیل: یکی از نگرانی‌های مادران مخصوصاً در دوره پیش‌دبستانی عدم ثبت‌نام کودکان در کلاس‌های آنلاین بود و همان‌طور که در قسمت چالش بیان شد، مادرانی که دارای کودکان مقطع اول تا ششم دبستان بودند، نگرانی خود را از کیفیت تحصیل کودک در خانه به کرات گزارش دادند، به عنوان مثال یکی از شرکت‌کنندگان بیان می‌کند: " خانومشون خیلی ازشون کار می‌کشید، تحقیق و نقاشی و برای هر درس کنفرانس و ... و من همیشه تو این مسیر کنارش بودم"

مضمون اصلی شماره سه: همیاری دیگران با مادر در زمینه فرزند پروری: با توجه به حضور دائمی کودکان در خانه و از طرفی نیاز به انجام امور شخصی و کارهای داخل و خارج از منزل، بسیاری از مادران از افراد مورد اطمینان و نزدیک کمک گرفتند. اکثر این کمک‌ها از جانب گروه‌های زیر انجام پذیرفته شده بود:

۳-۱ مشارکت دادن پدر: با توجه به اینکه بسیاری از مشاغل در دوران کرونا دستخوش تغییر شد، بسیاری از پدران مدت‌زمان بیشتری را در منزل بودند و یا به سبب کمک بیشتر به همسر خود، مدت‌زمان بیشتری را با کودک خود می‌گذراندند، آنان عبارات زیر را بیان داشتند:

" از باباش می‌خواستم وقتی سرش خلوته، بچه رو بیشتر ببرتش سرکار که منم وقت بیشتری برا رسیدگی به کارام داشته باشم"

۳-۲ کمک گرفتن از والدین: تعدادی از مادران برای تغییر محیط و کاهش خستگی خود و رسیدگی به کارها خصوصاً کارهای مربوط به خارج از منزل از افراد نزدیک خود کمک گرفتند، به عنوان نمونه آنها اظهار کردند:

" خونه مادرم تنها جایی هست که با خیال راحت بچه رو می‌برم تا با هم بازی کنن و منم یه نفس راحت بکشم"

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی این پژوهش بررسی چالش‌ها و راهبردهای مادران دارای فرزند پیش‌دبستانی و دبستانی در دوران همه‌گیری کرونا بود که بنا بر تجربه زیسته مادران و با روش پدیدار شناختی انجام شد. پس از مطالعه مکرر و کدگذاری مصاحبه‌ها در محور اول به بررسی چالش‌های مادران در بحران کرونا پرداخته شد و ۱۵ مضمون فرعی در ۵ مضمون اصلی مشکلات رفتاری کودکان، دغدغه‌های آموزشی کودکان، برهم خوردن نظم زندگی، مشکلات فردی مادر و دغدغه‌های مرتبط با سلامتی طبقه‌بندی شد. بخش عمده‌ای از این چالش‌ها مربوط به تغییرات رفتاری کودکان همچون لجبازی و پرخاشگری و بی‌حوصلگی و بخشی هم مربوط به چالش‌های مرتبط با تغییرات خلق‌وخو و تغییرات رفتاری مادران همچون افسردگی و خستگی و اضطراب ابتلا به کرونا بود. در همین راستا نتایج پژوهش نصیر زاده و همکاران (۱۳۹۹) پیرامون بررسی وضعیت استرس، اضطراب، افسردگی و تاب‌آوری ناشی از شیوع بیماری کرونا نشان داد که بیش از ۵۰ ٪ از اعضای خانوارهای مورد بررسی سطحی از استرس، افسردگی و اضطراب را تجربه کرده‌اند. در پژوهشی که لی[1] و همکاران (۲۰۲۰) با هدف بررسی سلامت روانی افراد در دوران کرونا انجام دادند، نتایج نشان داد که احساسات منفی مثل اضطراب، افسردگی و خشم افزایش یافته، در حالی‌که نمرات احساسات مثبت مثل رضایت از زندگی کاهش یافته است.

علاوه بر این، هرکدام از این چالش‌ها می‌توانستند بر ایجاد و یا تشدید سایر چالش‌ها اثرگذار باشند. به عنوان مثال، شرایط قرنطینه بر تغییر منفی خلق‌وخوی کودک اثر گذاشته و متقابلاً باعث افزایش مشکلات روان‌شناختی مادر همچون افسردگی و عصبی بودن و ایجاد

1 Li

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.4.14.7]

حس غیرقابل‌کنترل بودن اوضاع شده است که با یافته‌های تحقیق روبین و وسلی[1] (۲۰۲۰) مبنی بر اثرات منفی قرنطینه همچون حس از دست دادن کنترل و احساس به دام افتادن همسو می‌باشد همچنین، این نتایج با نتایج تحقیق سان[2] و همکاران (۲۰۲۲) مبنی بر استرس والدین و مشکلات رفتاری کودکان در دوران کرونا هم‌راستا بود. در ایران، نتایج پژوهش مظلوم زاده و همکاران (۱۳۹۹) نشان داد که اضطراب کرونا و دشواری تنظیم هیجان اثر مستقیم و معناداری بر اضطراب سلامتی دارند و دشواری تنظیم هیجان نقش میانجی در بین اضطراب کرونا و اضطراب سلامتی را دارا می‌باشد. همچنین، یافته‌های پژوهش شیرزادی و همکاران (۱۳۹۹) نشان داد که علائم جسمانی، روانی و نمره کل اضطراب کرونا در مادران رابطه منفی معنی‌داری با تعامل مثبت والد ـ کودک دارد. در توضیح این مطلب، لازم به ذکر است که افزایش علائم جسمانی، روانی و نمره کل اضطراب کرونا در مادران باعث کاهش رابطه مثبت بین مادر و کودک می‌شود و همچنین علائم جسمانی، روانی و نمره کل اضطراب کرونا در مادران با پرخاشگری کودکان رابطه مثبت معنی‌داری دارد.

علاوه بر این، استرس‌هایی والدین در دوران همه‌گیری کرونا تحت تأثیر عوامل متعدد از جمله نگرانی‌های مرتبط با سلامتی و مسائل شغلی تجربه می‌کنند، در کنار تبعات روان‌شناختی برای این افراد، به تشدید مشکلات درونی سازی شده و برونی‌سازی شده کودکان منجر می‌گردد. در این زمینه مطالعات نشان از این دارد که تداخل مسائل اجتماعی با زندگی والدین می‌تواند پیامدهای روان‌شناختی از جمله اضطراب و استرس را برای والدین به همراه داشته باشد و این امر به نوبه خود با مشکلات رفتاری بیشتر در کودکان همراه خواهد بود (پرایم[3] و همکاران، ۲۰۲۰).

از سوی دیگر، بسیاری از مادران از کاهش رفت‌وآمدها به مراکز تفریحی ناخشنود بودند و به اثرات منفی این معضل بر سلامت روان خود و فرزندانشان اشاره نمودند. در این زمینه، نتایج پژوهش محمدی نیکو و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد بین اوقات فراغت با شادمانی رابطه مثبت و مستقیم وجود دارد؛ به این معنا که با افزایش میزان اوقات فراغت، میزان شادمانی نیز افزایش می‌یابد که با یافته‌های پژوهش فوق هم‌راستا است. همچنین نتایج تحقیق موره[4] و همکاران (۲۰۲۰)، نشان داد محدودیت‌های ناشی از همه‌گیری کرونا فعالیت‌های جسمانی و بازی‌های حرکتی کودکان را کاهش داده است.

به‌طورکلی، گذراندن اوقات در خارج از خانه با مزایایی از قبیل فعالیت بدنی بیشتر، یکجانشینی کمتر، بهبود خواب، سلامت روان بالاتر و عملکرد بهتر سیستم ایمنی مرتبط است (ترمبلی[5]، ۲۰۱۵؛ هرینگتون و بروسوتی[6]، ۲۰۱۵). لذا، به نظر می‌رسد بازی و تحرک در داخل خانه جایگزین کاملی برای بازی و فعالیت‌های خارج از خانه در فضای باز نیست چراکه در این حالت میزان خالص فعالیت مبتنی بر بازی و تحرک جسمانی کمتر خواهد بود.

بخش دیگری از دغدغه‌های مادران مربوط به مسائل تحصیلی فرزندان از جمله فشار بیش‌ازپیش بار آموزشی بر خانواده و نگرانی از میزان کیفیت آموزش مجازی و کاهش انگیزه دانش‌آموز به خاطر نوع آموزش و بر هم خوردن نظم و انضباط تحصیلی مخصوصاً به لحاظ برنامه‌ریزی مطالعه بود. همچنین، عدم ارتباط با هم‌کلاسی‌ها باعث کاهش شدید تعاملات اجتماعی شده که خود می‌تواند مضراتی داشته باشد. این یافته‌ها هم‌راستا با نتایج مطالعات وایتلی، بیچامپ و برون[7] (۲۰۲۱) و همسرستین[8] (۲۰۲۱) بود که نشان دادند بسیاری از کودکان و نوجوانان در طول همه‌گیری، عدم مشارکت تحصیلی، افت تحصیلی و کاهش نمرات را تجربه نموده‌اند و این تأثیر برای دانش آموزان آسیب‌پذیر به‌مراتب بیشتر بود.

در این زمینه، فلمینگ و یانگر[9] (۲۰۱۲) معتقدند، برخورداری از یک محیط مثبت در کلاس برای شکل‌گیری مهارت‌های ارتباطی و به حداقل رساندن مشکلات رفتاری ضروری است. از طرفی کلاس درس فرصت‌هایی را برای مقایسه توانایی‌ها و مهارت‌های دانش‌آموزان به دست می‌دهد و این ارتباطات در چگونگی آمادگی عاطفی دانش‌آموزان تأثیر بسیار دارد. معلم نیز با مشاهده‌ی این موارد متوجه تغییرات

1 Rubin & Wessely
2 Sun
3 Prime
4 Moore
5 Tremblay
6 Herrington, S., & Brussoni
7 Whitley, Beauchamp, & Brown
8 Hammerstein
9 Fleming & Younger

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.4.14.7]

رفتاری دانش‌آموزان در کلاس درس می‌شود و سپس در صدد رفع آن مشکل برمی‌آید و تلاش برای رفع آن می‌تواند در تأمین تعادل عاطفی و رفتاری دانش‌آموزان و در نتیجه افزایش میزان یادگیری اثربخش باشد (آلتونی و همکاران، ۱۳۹۵).

یکی دیگر از چالش‌های اساسی مادران افزایش چشمگیر میزان استفاده از تلفن همراه، تبلت و تلویزیون توسط کودکانشان بود؛ به‌خصوص که در اوایل دوران کرونا و کاهش حداکثری برنامه‌های تفریحی خارج از منزل، استفاده بیشتر از تکنولوژی به منظور تماشای کارتون و بازی به یکی از اصلی‌ترین سرگرمی کودکان مبدل گشته بود. از سوی دیگر با توجه به مجازی بودن کلاس‌ها و نیاز به پیگیری‌های درسی و همچنین نیاز به تعاملات اجتماعی با دوستان و هم‌کلاسی‌ها مدت‌زمان استفاده از وسایل تکنولوژیکی افزایش یافته بود و این مسئله را به یک نگرانی جدی و گاهی هم غیرقابل‌کنترل برای مادران تبدیل کرده بود. در این زمینه، شواهد و تحقیقات متعددی نشان می‌دهد که بین استفاده بی‌رویه از تلفن همراه و بازدهی خواب و فعالیت‌های جسمانی و چاقی ارتباط وجود دارد (دمف[1] و همکاران، ۲۰۱۹). همچنین، یافته‌های پژوهش شیخ ابو مسعودی و همکاران (۱۳۹۴) نشان داد که استفاده از تبلت منجر به افزایش پرخاشگری، افسردگی و انزوا و کاهش میزان تمرکز در کودکان شده است.

نتایج فاز دوم تحقیق نشان داد مادران در مقابل چنین چالش‌هایی که حاصل از این بحران است، راهبردهایی را اتخاذ نمودند تا بهتر بتوانند به مدیریت و کنترل شرایط پیش آمده بپردازند. این راهبردها در ۱۰ مضمون فرعی و ۳ مضمون اصلی ایجاد سرگرمی و تفریح برای کودکان، به کارگیری راهکارهایی در مواجهه با چالش‌های تحصیلی و رفتاری کودکان و همیاری دیگران با مادر در زمینه فرزند پروری طبقه‌بندی شد.

با توجه به رده سنی که کودکان در آن قرار داشتند، مادران نیاز مبرم آنان به بازی و فعالیت جسمانی را گزارش دادند. همچنین بر تأثیر فقدان این‌گونه فعالیت‌ها بر خلق‌وخوی کودک تأکید داشتند. در این زمینه، شیروانی و همکاران (۱۳۹۹) معتقدند نداشتن فعالیت ورزشی و زمان زیاد استراحت در خانه بر ابعاد جسمی و روحی افراد اثر منفی خواهد گذاشت. افزایش وزن، کاهش سطح آمادگی بدن، ناهنجاری‌های اسکلتی عضلانی، افسردگی و سردرگمی همگی از نتایج بالقوه قرنطینه هستند. در نتیجه، یکی از عمده‌ترین واکنش و راهکارهای مادران خصوصاً در زمان بدخلقی و بی‌حوصلگی کودکان ایجاد تفریح و سرگرمی از طریق بازی و ورزش در منزل و یا در محیط بیرون از خانه به شکل کنترل‌شده بود که با یافته‌های پژوهش مرشد و همکاران (۱۳۹۴) مبنی بر اثربخشی بازی بر علائم لجبازی-نافرمانی کودکان هم‌راستا است. در تحقیقی که کو و لی[2] (۲۰۱۵) انجام دادند، یافته‌ها نشان داد که فعالیت جسمانی مبتنی بر تفریح بر خوش‌بینی و تعدیل و تنظیم زندگی تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی مؤثر است.

همچنین تعطیلی مدارس و حضور تمام‌وقت کودکان در منزل علاوه بر مشارکت حداکثری مادران در امور تحصیلی سبب شد تا رسیدگی به امور شغلی، شخصی و امور منزل با دشواری بیشتری همراه شود. از همین رو، مادران از افراد نزدیک خود همچون همسر و مادربزرگ و پدربزرگ‌ها کمک بیشتری گرفتند. گذران زمان بیشتر پدر با کودک دارای جنبه‌های مثبتی بوده و تعامل بیشتر کودک با پدر سبب رضایتمندی مادران شده است. تحقیقات نشان می‌دهد که تعامل پدر با فرزندان تأثیر مثبت و معناداری بر مهارت‌های شناختی کودکان دارد (روله[3] و همکاران، ۲۰۱۹).

دسته دیگری از راهبردهایی که مادران در قبال فرزندان خود داشتند، مربوط به تغییرات رفتاری همچون پذیرش و صبر و تحمل در مقابل پرخاشگری و لجبازی و بهانه‌گیری کودکان بود. بسیاری از مادران معتقدند که کودکان نیز شرایط جدید و سختی را تجربه می‌کنند و لازم است که بیشتر درک و حمایت شوند و از طرف دیگر معتقد بودند، استفاده از تکنیک‌های جبری سبب افزایش دامنه پرخاشگری و لجبازی کودک می‌شود. هم‌راستا با این موضوع، در پژوهشی که صادق زاده و همکاران (۱۳۹۸) انجام دادند، یافته‌ها حاکی از آن بود که در نتیجه صبر مادر، استرس والدگری کاهش می‌یابد و از این طریق، رفتارهای پرخاشگرانه در کودک به شکل مطلوب‌تری مدیریت می‌شود.

با توجه به شرایط جدید و غیرقابل پیش‌بینی که در این دوران اتفاق افتاد، تعداد قابل‌توجهی از مادران در مصاحبه‌های خود به راهکار مطالعه و تماشای برنامه‌های فرزند پروری و مراجعه به مشاور اشاره کردند و از این طریق به اصلاح و تعدیل رفتار خود و بهبود ارتباط با فرزند پرداختند. این نتایج با یافته‌های پژوهش بهمنی و همکاران (۱۳۹۹) همسو می‌باشد. همچنین، نتایج پژوهش شکوهی یکتا و همکاران

1 Domoff
2 Koo & Lee
3 Rollè

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.4.14.7]

(۱۳۹۵) نشان داد که آموزش برنامه تربیت کودک اندیشمند اثر مثبتی در بهبود خشم و رابطه مادران با فرزندانشان داشته است. یافته‌های تحقیق آجیلچی و همکاران (۲۰۱۱) بیانگر آن است که فراگیری مهارت‌های والدگری می‌تواند سبب کاهش استرس مادران شود.

درمجموع باید گفت، با توجه به ظهور ناگهانی بحران کرونا و تغییرات شدید حاصل از آن بسیاری از افراد با چالش‌های گوناگونی مواجه شده‌اند که سبب ایجاد تغییرات مثبت و منفی بسیاری بر افراد شده است. مادران نیز برحسب مؤلفه‌هایی از جمله میزان آمادگی در مواجه با شرایط جدید، سبک زندگی و سبک شخصیتی و رفتاری خود و فرزندان از این دوران تأثیر پذیرفته‌اند. گزارش‌ها حاکی از آن است که در ابتدای همه‌گیری کرونا و محدودیت‌های حداکثری قرنطینه میزان استرس، اندوه و تغییرات رفتاری منفی بیشتر بوده اما با گذر زمان و افزایش اطلاعات نسبت به این بیماری و کسب آمادگی و طرح‌ریزی برای مواجهه با چالش‌ها میزان تأثیرپذیری منفی از این دوران کمتر شده است و سبک زندگی مادران و کودکان علیرغم اجرای برخی محدودیت‌ها از جمله رعایت پروتکل‌های بهداشتی تا حدودی به سبک زندگی پیش از کرونا نزدیک شده است. هرچند که بعضی از تغییرات رفتاری مخصوصاً در مواجه با ابتلا یا مرگ یکی از بستگان به دلیل کرونا اثرات ماندگارتری داشته و همچنان نیز تفاوت بسیاری میان سبک زندگی عادی و کرونایی مادران مشاهده می‌شود.

در باب محدودیت‌های تحقیق، باید گفت با توجه به شیوع بیماری و شرایط قرنطینه امکان انجام مصاحبه به شکل حضوری و رودررو وجود نداشت و در تعداد محدودی از مصاحبه‌ها به دلیل مشغله ناگهانی مادر، روند گفتگوی مستمر قطع و ادامه مصاحبه به ساعات بعد موکول می‌شد. محدودیت دیگر فرآیند جلب اعتماد تعدادی از مادران برای بیان احساسات و رفتارهای منفی خود و کودکانشان بود. علی‌رغم محدودیت‌های فوق، لازم به ذکر است این مطالعه بر اثرات گوناگون همه‌گیری و قرنطینه بر مادران و کودکان آنها تأکید داشته و بینش‌های ارزشمندی را در درک تفاوت‌های رفتارهای کودک در خانه در طول دوره تعطیلی ارائه می‌نماید. نتایج این تحقیق اهمیت سلامت روان مادران و مهارت‌های گوناگون آنان در امر فرزند پروری و همچنین نقش پررنگ حمایت موجود در این زمینه از سوی همسر، خانواده اصلی و نهادهای زیربط را برجسته می‌نماید. بر اساس یافته‌های این تحقیق، توصیه می‌شود والدین و به ویژه مادران، مهارت‌های والدگری را در خود و همچنین مهارت‌های عاطفی و اجتماعی را در کودکان ارتقا دهند تا از این طریق، احتمال بروز مشکلات رفتاری را کاهش داده و آنان را برای موقعیت‌های مشابه در آینده آماده سازند. علاوه بر این، بهره‌گیری از راهبردهای مناسب در جهت ارتقاء تاب‌آوری، خودتنظیمی، استقلال و مهارت‌های سازماندهی در کودکان نیز می‌توانند به آنها و مادران در مواجهه با محدودیت‌های دوران همه‌گیری و تعطیلی مدارس کمک نماید.

در پایان، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های کیفی آتی، تجارب زیسته طیف‌های دیگر جامعه همچون دانش آموزان، کارمندان و سالمندان نیز در دوران کرونا بررسی شود. همچنین، در بخش کمی، توصیه می‌گردد پژوهش‌هایی به منظور بررسی میزان ارتباط بین شاخص‌های روانی همچون میزان خوش‌بینی، تاب‌آوری، اضطراب و سبک‌های اسناد با میزان تأثیرپذیری افراد از کرونا و قرنطینه انجام شود. در کنار این امر، ارائه حمایت‌ها و آموزش‌های لازم به خانواده‌ها در دوران قرنطینه و همه‌گیری کرونا به بهبود وضعیت این اقشار در ابعاد مختلف کمک می‌کند. علاوه بر این، فراهم نمودن خدمات روان‌شناختی به خانواده‌ها در این دوران، گامی در جهت حفظ و ارتقاء سلامت روان جامعه خواهد بود. در نهایت، در نظر گرفتن برنامه‌های تفریحی و تعاملی جایگزین برای کودکان و جوانان در این دوران، آنان را به سوی کشف ارزش‌های شخصی، استعدادها و تجربه‌های مفید رهنمون می‌سازد.

منابع

آجیلچی، ب، برجعلی، ا، جان بزرگی، م (۱۳۹۰). اثربخشی آموزش مهارت های فرزندپروری در کاهش تنیدگی مادران، *مطالعات روانشناسی بالینی*، ۱ (۴)، ۱-۱۷.

آلتونی، د؛ حیدری، ن؛ صانعی، ک و محمدی، م (۱۳۹۵). بررسی تأثیر دوستان و همسالان در رفتارهای کلاسی دانش آموزان ابتدایی. *دومین کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران*، تهران-ایران.

ابراهیمی، م (۱۳۹۹). سنخ شناسی مواجهه خانوادهٔ ایرانی با بحران کرونا، *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۱۱ (۱)، ۲۲۵-۲۴۹.

برک، ل (۱۳۹۳). *روان شناسی رشد (از لقاح تا کودکی)*،جلد اول، ترجمه یحیی سید محمدی، تهران: نشر ارسباران.

بهمنی، ف؛ زندعنبران، م؛ روشن، ا و امانی، ف (۱۳۹۹). اثر بخشی آموزش فرزندپروری مثبت نگر ساندرز بر بهبود رابطه مادر-کودک و افزایش تحمل مادران. *سومین کنفرانس بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی، علوم اجتماعی و علوم انسانی*. والنسیا-اسپانیا.

شکوهی یکتا، م؛ اکبری زردخانه، سعید و جمالی، ع (۱۳۹۵). آموزش برنامه تربیت کودک اندیشمند به مادران و تأثیر آن بر خشم و رابطه با فرزندان. *آسیب شناسی، مشاوره و غنی سازی خانواده*، ۲ (۱) ، ۱-۱۴.

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.4.14.7]

شیخ ابومسعودی، ف؛ قاسمی دستگردی، س و لطیفی، ز (۱۳۹۴). تأثیر استفاده از تبلت بر ابعاد روانشناختی کودکان. *اولین کنفرانس ملی بازی‌های رایانه‌ای، فرصت‌ها و چالش‌ها*، اصفهان، ایران.

شیرزادی، پ؛ امینی شیرازی، ن و اصغرپور لشکامی، ز.(۱۳۹۹). رابطه اضطراب کرونا در مادران با تعامل والد-کودک و پرخاشگری کودکان در ایام قرنطینه .*خانواده پژوهی*،۱۶ (۲)، ۱۳۹-۱۵۴.

شیروانی، ح؛ درویشی، ا و محسنی فر، ع (۱۳۹۹). نقش جامعه ورزش در ارتقا سلامتی مردم ایران در قرنطینه خانگی در شرایط وجود بیماری کووید-۱۹. *طب دریا*. ۲ (۱)، ۶۳-۶۴.

صادق‌زاده، م؛ شاملی، ل و خرمایی، ف (۱۳۹۸). صبر مادر و پرخاشگری کودک: نقش میانجی استرس والدگری، *مطالعات آموزش و یادگیری*، ۱ (۱۱)، ۹۲-۱۰۷.

کریمی، ا (۱۳۹۸). نقش مدرسه در رشد اجتماعی ومهارت اجتماعی دانش آموزان، *چهارمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش*، محمودآباد. ایران.

محمدی نیکو، س؛ حسینی نیا، س ا؛ محمدی نیکو، ا و زمانی، ع (۱۳۹۷). بررسی رابطه‌ی بین میزان اوقات فراغت با شادمانی گردشگران در تفرجگاه‌های استان گلستان، *دانش انتظامی گلستان*، ۹ (۴)، ۱۱۰-۱۳۰.

مرشد، ن؛ داوودی، ا و بابامیری، م (۱۳۹۴). اثربخشی بازی درمانی گروهی بر علائم لجبازی- نافرمانی کودکان. *آموزش و سلامت جامعه*. ۲، (۳)، ۱۲-۱۸.

مظلوم زاده، م ر؛ اصغری ابراهیم آباد، م ج؛ شیرخانی، م؛ زمانی طاوسی، ع و صلایانی، ف (۱۳۹۹). رابطه اضطراب کرونا با اضطراب سلامتی: نقش میانجی‌گری دشواری تنظیم هیجان. *روان شناسی بالینی*، ۱۲ (۴)، ۲۵-۳۶.

نصیرزاده م؛ آخوندی، م، جمالی زاده نوق، ا و خرم نیاسعید (۱۳۹۹). بررسی وضعیت استرس، اضطراب، افسردگی و تاب آوری ناشی از شیوع بیماری کرونا (COVID-19) در خانوارهای شهرستان انار در سال ۱۳۹۹: یک گزارش کوتاه. *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*. ۱۹ (۸)، ۸۸۹- ۸۹۸.

Alon TM, Doepke M, Olmstead-Rumsey J, et al. (2020) *The impact of COVID-19 on gender equality*. Report for National Bureau of Economic Research. Report no. w26947. https://www.econbiz.de/Record/the-impact-of-covid-19-on-gender-equality-alon-titan/10012220866

Brooks SK, Webster RK, Smith LE, et al. (2020) The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, *395*(10227): 912–920. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8

Chopra, S., Ranjan, P., Singh, V., Kumar, S., Arora, M., Hasan, M. S., Kasiraj, R., Suryansh, Kaur, D., Vikram, N. K., Malhotra, A., Kumari, A., Klanidhi, K. B., & Baitha, U. (2020). Impact of COVID-19 on lifestyle-related behaviours- a cross-sectional audit of responses from nine hundred and ninety-five participants from India. *Diabetes & metabolic syndrome*, *14*(6), 2021–2030. https://doi.org/10.1016/j.dsx.2020.09.034

Cluver, L., Lachman, J. M., Sherr, L., Wessels, I., Krug, E., Rakotomalala, S., & McDonald, K. (2020). Parenting in a time of COVID-19. *Lancet*, *395*(1-2). https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30736-4

Craig, L., & Churchill, B. (2020). Dual-earner parent couples' work and care during COVID-19. *Gender, Work, & Organization*. *28* (1). https://doi.org/10.1111/gwao.12497

Di Giorgio E, Di Riso D, Mioni G, et al. (2020) *The interplay between mothers' and children behavioral and psychological factors during COVID-19: An Italian study*. Available at: https://psyarxiv.com/dqk7h/ (accessed 1 June 2020).

Domoff, S. E., Borgen, A. L., Foley, R. P., & Maffett, A. (2019). Excessive use of mobile devices and children's physical health. Human Behavior and Emerging Technologies, 1(2), 169-175. https://doi.org/10.1002/hbe2.145

Wilson-Fleming, L., & Wilson-Younger, D. (2012). Positive Classroom Environments= Positive Academic Results. *Online submission*. https://eric.ed.gov/?id=ED536465

Ghosh, R., Dubey, M., Chatterjee S., & Dubey S. (2020). Impact of COVID -19 on children: special focus on the psychosocial aspect. *Minerva Pediatr*,*72*(3):226-235. https://doi.org/10.23736/s0026-4946.20.05887-9

Hammerstein, S., König, C., Dreisörner, T., & Frey, A. (2021). Effects of COVID-19-Related School Closures on Student Achievement-A Systematic Review. *Frontiers in Psychology*, *12* (1), 1-8. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.746289

Harrist, A. W., Henry, C. S., Liu, C., & Morris, A. S. (2019). *Family resilience: The power of rituals and routines in family adaptive systems*. In B. H. Fiese, M. Celano, K. Deater-Deckard, E. N. Jouriles, & M. A. Whisman (Eds.), APA handbook of contemporary family psychology: Foundations, methods, and contemporary issues across the lifespan. https://doi.org/10.1037/0000099-013

Herrington, S., & Brussoni, M. (2015). Beyond physical activity: The importance of play and nature-based play spaces for children's health and development. *Current obesity reports*, *4*(4), 477-483. https://doi.org/10.1007/s13679-015-0179-2

Koo, J. E., & Lee, G. U. (2015). An effect of physical activity-based recreation programs on children's optimism, humor styles, and school life adjustment. *Journal of exercise rehabilitation*, *11*(3), 169. https://doi.org/10.12965/jer.150210

Lee J. (2020). Mental health effects of school closures during COVID-19. Lancet Child Adolesc Health.

Li, S, Wang, Y., Xue, J., Zhao, N., & Zhu, T. (2020). The impact of COVID-19 epidemic declaration on psychological consequences: a study on active Weibo users. *Int J Environ Res Public Health*; *17*(6), 2032. https://doi.org/10.3390/ijerph17062032

Miho A and Thévenon O (2020) Treating all children equally? Why policies should adapt to evolving family living arrangements. Report for OECD Social, Employment and Migration Working Papers. Report No. 240 .https://doi.org/10.1787/83307d97-en

Moore, S. A., Faulkner, G., Rhodes, R. E., Brussoni, M., Chulak-Bozzer, T., Ferguson, L. J, & Tremblay, M. S. (2020). Impact of the COVID-19 virus outbreak on movement and play behaviours of Canadian children and youth: a national survey. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, *17*(1), 1-11. https://doi.org/10.1186/s12966-020-00987-8.

Orgilés, M., Morales, A., Delvecchio, E., Mazzeschi, C., & Espada, J. P. (2020). Immediate psychological effects of the COVID-19 quarantine in youth from Italy and Spain. *Front Psychol*, *11*(1), 1-10.. https://doi.org/10.31234/osf.io/5bpfz

Pan, A., Liu, L., Wang, C., Guo, H., Hao, X., Wang, Q, et al. (2020). Association of public health interventions with the epidemiology of the COVID-19 outbreak in Wuhan, China. *Jama*, *323*(19), 1915-1923. https://doi: 10.1001/jama.2020.6130.

Prime, H., Wade, M., & Browne, D. T. (2020). Risk and resilience in family well-being during the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*, 75(5), 631–643. https://doi.org/10.1037/amp0000660

Rollè, L., Gullotta, G., Trombetta, T., Curti, L., Gerino, E., Brustia, P., & Caldarera, A. M. (2019). Father involvement and cognitive development in early and middle childhood: a systematic review. *Frontiers in psychology*, *10* (1), 1-18. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02405

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.4.14.7]

Rubin, G. J., & Wessely, S. (2020). The psychological effects of quarantining a city. *Bmj*, *1*(1), 368-369. https://doi.org/10.1136/bmj.m313

Statement on the second meeting of the International Health Regulations (2005) *Emergency Committee regarding the outbreak of novel coronavirus (2019-nCoV).* In: World Health Organization/Newsroom. https://www.who.int/news/item/30-01-2020-statement-on-the-second-meeting-of-the-international-health-regulations-(2005)-emergency-committee-regarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-(2019-ncov) accessed 29 May 2021.

Sun, J., Singletary, B., Jiang, H., Justice, L. M., Lin, T. J., & Purtell, K. M. (2022). Child behavior problems during COVID-19: Associations with parent distress and child social-emotional skills. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *78* (1), 1-9. https://doi.org/10.1016/j.appdev.2021.101375

Tremblay, M. S., Gray, C., Babcock, S., Barnes, J., Bradstreet, C. C., Carr, D & Brussoni, M. (2015). Position statement on active outdoor play. *International journal of environmental research and public health*, *12*(6), 6475-6505. https://doi.org/10.3390/ijerph120606475

Van Lancker, W., & Parolin, Z. (2020). COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making. *Lancet Public Health*, *5* (1), 243–244. https://doi.org/10.1016/S2468-2667(20)30084-0.

Viner RM, Russell SJ, Croker H, et al. (2020). School closure and management practices during coronavirus outbreaks including COVID-19: A rapid systematic review. *The Lancet Child & Adolescent Health*, *4*(5), 397–404. https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30095-X

Wang G, Zhang Y, Zhao J, et al. (2020a) Mitigate the effects of home confinement on children during the COVID-19 outbreak. The *Lancet*, *395*(1), 945–947. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30547-X

Weaver, J. L., & Swank, J. M. (2021). Parents' lived experiences with the COVID-19 pandemic. *The Family Journal*, *29*(2), 136-142. https://doi.org/10.1177/1066480720969194

Whitley, J., Beauchamp, M. H., & Brown, C. (2021). The impact of COVID-19 on the learning and achievement of vulnerable Canadian children and youth. *Facets*, *6*(1), 1693-1713. https://doi.org/10.1139/facets-2021-0096

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.4.14.7]